

Ajankohtaiset

Alastomuutta, allikoita ja kannanottoa

Suotrendi kulttuuriperintöä muokkaamassa

Hanke-esittely

Kirsi Laurén, Virpi Kaukio, Pauliina Latvala-Harvilahti ja Noora Vikman

Koneen Säätiö rahoittaa Itä-Suomen yliopistoon sijoittuvaa monitieteistä hankettamme vuosina 2020–2022. Neljän tutkijan muodostamassa työryhmässämme tarkastelemme 2000-luvulla vallitsevan suotrendin erilaisia ulottuvuuksia ja niiden vaikutusta soihin liittyvän uuden kulttuuriperinnön rakentumiseen. Hankeidea sai alkunsa siitä havainnosta, että Suomessa keksitään jatkuvasti uusia, epäkonventionaalisia ja sovinnaisuuden sääntöjä rikkovia soiden käyttötapoja ja suon esittämisen muotoja. Havaintomme mukaan kansallisen kuvastomme romanttiset ja ylevät luonnon katsomisen ja esittämisen tavat, sekä luonnon kokemiseen liittyvä sisäänpäin kääntyneisyys ja hiljaisuuden korostaminen (Häyrynen 2005; Fewster 2006) ovat saaneet rinnalleen riehakkaita kaiken kansan suotapahtumia sekä soilla tapahtuvaa, niistä inspiroituvaa ja huomiota herättävää taidetta. Sama suuntaus on nähtävissä myös muualla Euroopassa. (Hakala 1999; Pirtola 2004; Laurén 2006; Nikkilä ja Korhonen 2008.) Usein taiteella otetaan kantaa soiden suojelun ja ihmisen vahingoittamien alueiden korjaamisen puolesta. Näin erilaiset yhteisöllisyyttä korostavat ja kantaa ottavat suotapahtumat poikkeavat perinteisestä, yksityiseen hyvinvointiin keskittyvästä virkistyskäytöstä, kuten retkeilystä ja marjastuksesta (vrt. Tyrväinen ym. 2015; Ratcliffe ja Korpela 2017).

Suotrendi – jotain uutta, jotain vanhaa, jotain lainattua?

Yllä kuvattu kehityssuunta näyttää voimistuvan ja jatkuvan tulevaisuudessa, siksi kutsummekin sitä *suotrendiksi*, jonka eri ilmenemismuodot ovat tutkimushankkeemme tarkastelujen keskiössä. Kasvava huoli ilmaston lämpenemisestä kohdistuu vahvasti soiden uhanalaisiin hiilinieluihin ja siksi suotrendin tutkiminen ja ymmärtäminen on tärkeää – vaikuttavathan trendit makuun, arvostuksiin ja valintoihin, ohjaten näin osin tiedostamatta päätöksentekoa (Bell 1997; Rubin 2015). Uutta luodessaan suotrendi sekoittaa uutta ja vanhaa ottaen vaikutteita muun muassa soidenkäytön historiasta ja mytologiasta. Tiettyinä aikana syntyville trendeille on ominaista, että ne leviävät kansainvälisesti mutta saavat muotonsa kunkin kulttuurin ja sen perinteiden muokkaamina. Suomalaisen suotrendin tutkiminen kertoo siis laajemminkin maailmalla ilmenevistä asenteista soita kohtaan.

Suotapahtumat ylittävät mediakynnyksen yleensä humoristissävyyisinä ja viihteellisinä kevennyksinä, joissa tapahtumien syitä tai merkityksiä ei esitetä laajemmassa soidenkäytön kontekstissa. Syvällisemmin – kulttuurisesti tarkasteltuna – soilla järjestettävät yleisö- ja taide-tapahtumat sekä suohon liittyvät kulttuurituotteet (esim. kirjallisuus, mediauutisointi ja -keskustelut) kuitenkin viestivät merkittävämmästä ja laajemmasta asiasta: kulttuurisen luontosuhteemme muutoksesta. Turveallikoihin ei mennä yksin alasti pyörimään tai esittämään uskaliaita taideperformansseja luonnon puolesta, eivätkä suourheilutapahtumat ole mitään ilman yleisöä. Myös kulttuurituotteet tarvitsevat käyttäjänsä ja seuraajansa, joiden kanssa käydä dialogia. 2000-luvulla voimistuneen suotrendin perusta vaikuttaakin olevan yhteisöllisyydessä: yhdessä toimimalla on mahdollista kyseenalaistaa yhteiskunnan jähmeät asenteet ja sovinnaisuus. Samalla myös soiden kulttuuriperintö tulee arvioiduksi uudelleen.

Aineeton kulttuuriperintö osana luontosuhdetta

Lähtökohtanamme on, että luonto ja kulttuuri eivät asetu tarkastelussamme toistensa vastakohdiksi, kuten eivät myöskään luonnon- ja kulttuuriperintö. Suotrendin uudet kulttuuriset ilmenemismuodot uusintavat soiden tuttua aistimaailmaa sekä soiden perinteisiä käyttötapoja ja arvoja. Aineettomaksi kulttuuriperinnöksi katsotaan laajan käsityksen mukaan kaikki se, mitä ihmiset arvostavat menneisyydestä rakentuvana identiteettiaineiksenä. Esimerkiksi suotilaa hyödyntävät taidealan toimijat ja urheiluharrastajat voidaan nähdä kulttuuriperintöyhteisöinä, joiden toimintaan suoalueet tuovat lisäarvoa. Kertomusten, tapojen, tiedon ja käytänteiden rinnalla esittävä taide kuuluu Unescon aineettoman kulttuuriperinnön sopimuksen (2003) määrittämiin aihealueisiin, mutta käsitteenä ja toimintakenttänä taidetta ei aina itsestään selvästi ajatella osaksi kulttuuriperintöä ja sen eläviä prosesseja. Sen sijaan, että taide ja kulttuuriperintö luokiteltaisiin erilaisiin merkitys-, toimijuus- ja tulkintakonteksteihin, ne voidaan nähdä sisäkkäisinä ja joustavina. Kulttuuriperintöä ei voi säilyttää muuttumattomana etenkin silloin, kun puhutaan aineettomasta kulttuuriperinnöstä ja taiteilijoiden ja tapahtumajärjestäjien luovasta prosessista, jossa he käyttävät perinteitä osana työtään. (Latvala-Harvilahti 2018.)

Tutkimuksen tavoitteet ja työryhmä

Tutkimushankkeessamme tarkastelemme monitieteisin menetelmin yhteiskunnallisesti ja globaalisti merkittävää mutta tutkimuksessa marginaaliin jäänyttä soiden kulttuuriperintöä ja sen uusia ulottuvuuksia, jotka ovat jääneet paljon tutkitun metsäkulttuurin varjoon. Pyrimme tuomaan kulttuuriset ja humanistisen ympäristötutkimuksen näkökulmat mukaan ilmastonmuutoksesta käytävään asiantuntijakeskusteluun, jossa soista käytävää keskustelua hallitsevat ekologiset, poliittiset ja taloudelliset näkökulmat. Tutkimuksemme tavoitteena onkin 1) paljastaa suotrendin kulttuurisia muotoja ja niiden vaikutuksia luonnonkäyttöön liittyviin arvoihin, asenteisiin ja merkityksiin soiden kulttuuriperinnön uusintamisessa, 2) tuottaa ajantasaista, humanistiseen ympäristötutkimukseen perustuvaa tietoa soiden monimuotoisesta kulttuuriperinnöstä, 3) tuottaa kestävästä kehityksen tavoitteisiin ja ilmastonmuutoksen haasteisiin sovellettavaa tieteellistä tietoa soiden kulttuurisesta kestävydestä, sekä 4) osallistua soidenkäyttöä koskevaan monitieteiseen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Tutkimusryhmässämme työskentelee neljä kokenutta, eri tieteenalaa edustavaa kulttuurin tutkijaa. Jokaisella heistä on erityinen osaamisalueensa, mikä mahdollistaa tutkittavan ilmiön syvällisen tarkastelun useista eri näkökulmista ja erilaisia aineistoja ja metodeja hyödyntäen.

Hankkeen johtaja on perinteen- ja kulttuurintutkija, dosentti Kirsi Laurén. Tässä hankkeessa hän tutkii vallitsevan suotrendin ilmenemistä erilaisissa suourheilutapahtumissa, suohon liittyvässä kantaottavassa taiteessa sekä media uutisoinnissa ja -keskusteluissa. Haastatteluihin, havainnointiin ja media uutisoinnin seuraamiseen keskittyvässä tutkimuksessaan Laurén keskittyy erityisesti siihen, kuinka suotapahtumilla, -taiteella ja -uutisoinnilla rakennetaan ja välitetään suokuvastoja sekä soihin liittyviä mielikuvia, arvoja ja asenteita. Hänen tutkimuskysymyksenään on, millaisena soiden kulttuuriperintö välittyy tänä päivänä ja kuinka sitä muokataan: mitä ylläpidetään, mitä hylätään ja mitä uutta luodaan entisen tilalle ja rinnalle? Keskeisiä teoreettisia käsitteitä ovat luontosuhde, kulttuurinen kestävyys ja luonnon kulttuuriperintö.

Folkloristi, dosentti Pauliina Latvala-Harvilahti tutkii tässä hankkeessa taidealan toimijoiden, kuten muusikoiden, tanssijoiden ja ympäristötaiteilijoiden kokemuksia suotaiteen tekemisestä ja sen koetuista vaikutuksista ihmisten luontosuhteeseen. Kiinnostuksen kohteena on erityisesti se, millä tavoin taidealan toimijat kehystävät suomalaisen ja -tilan koettavaksi esityksissään hyödyntämällä kulttuuriperinnön piirteitä ja luontoympäristöä. Lisäksi Latvala-Harvilahti tutkii, millä tavoin esitysten markkinoinnissa tiedollinen taustoittaminen liittyy esimerkiksi ilmastokriisiin ja -ahdistuksen yhteisöllisen käsittelyn kontekstiin. Suoesitysten tekijöiden rinnalla myös yleisöä haastatellaan suoesityksen kokemisesta ja vaikutuksista luontoarvoihin, asenteisiin ja mielipiteisiin. Suotaiteeseen suhtautumista tarkastellaan myös alueellisten toimijoiden ja yhteistyökumppaneiden intressien näkökulmasta: brändätäänkö suotaide esimerkiksi matkailuvaltiksi?

Ympäristöestetiikan ja kirjallisuudentutkija, FT Virpi Kaukio tutkii suokertomuksia (*Suo – kirjoitus- ja kuvakeruu*, SKS, 2019) erityisesti aistisen kulttuurintutkimuksen menetelmin. Millaisia uusia elementtejä suokertomuksista avautuu, kun huomio tarkennetaan usein sanoittamatta jääneeseen aistitietoon? Ekokriittistä ja aistista lukutapaa hyödyntäen Kaukio jäljittää uutta suosuhdetta myös 2000-luvun kaunokirjallisuudesta, populaarista tietokirjallisuudesta, dokumentoivasta ja taiteellisesta luontokuvauksesta sekä sosiaalisen median mahdollistamista henkilökohtaisista luontoesityksistä. Millaista uutta mytologiaa ja symboliikkaa suohon liitetään? Ovatko kerrontatavat muuttuneet? Jättääkö globaali ympäristöhuoli varjoonsa perinteisen kansallisen raivaajan suo -näkökulman? Millaisia kannanottoja kirjalliset ja kuvalliset esitykset tarjoavat suosuhteeseen?

Etnomusikologi, FT Noora Vikman tutkii erilaisia tapoja, joilla ihmiset ottavat suoympäristöä haltuun. Hän keskittyy suourheilun ja -taidetapahtumien äänimaisemien sekä kuvien tarkasteluun ja analysoi myös kirjallista ja kuvallista aineistoa. Vikman on kiinnostunut suoympäristön aktiivisista kulttuurisista käyttötavoista, kuten siitä, mitä suokulisseissa tapahtuu ja miten eri tavoin suotilan haltuunotto toteutuu, miten se ymmärretään ja miten se on toteutettu suokulttuurin eri alakulttuureissa suotapahtumien historian aikana. Tutkimuksessaan hän tarkastelee sitä, miten ihmisen reviiiri ja kulttuuri laajenevat kulttuuriperinnöksi, kun ne ovat yhteydessä elävän luonnon ja sen olioiden kanssa. Myös suo tutkimuskohteena on aktiivinen, jolloin voi kysyä, miten suon eri ominaisuudet ja ihmisen yhteys niihin aktivoivat ja inspiroivat ihmistä ja miksi? Millaisia normeja, muutokseen liittyviä aspekteja tai arvottamista merkityksenantoihin sisältyy? Minkälaista ”esteettinen” ja ”ekologinen” toiminnallisuus voivat olla?

Kirjallisuus

- Bell, Wendell. 1997. *Foundations of Futures Studies. Human Science for a New Era. Volume I: History, Purposes, Knowledge*. New Brunswick and London: Transaction Publishers.
- Fewster, Derek. 2006. *Visions of Past Glory: Nationalism and the Construction of Early Finnish History*. Helsinki: The Finnish Literature Society.
- Hakala, Kirsi (toim.) 1999. *Suo on kaunis*. Helsinki: Maahenki.
- Häyrynen, Maunu. 2005. *Kuvitettu maa. Suomen kansallisten maisemakuvastojen rakentuminen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Laurén, Kirsi. 2006. *Suo – sisulla ja sydämellä. Suomalaisten suokokemukset ja -kertomukset kulttuurisen luontosuhteen ilmentäjinä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, <https://doi.org/10.30666/elore.78595>.
- Latvala-Harvilahti, Pauliina. 2018. "Mistä se on tullut se ajatus, että tää on taiteilijoiden saari ja mihin se sit aina välillä unohtuu?": Taidealan toimijat elävän perinnön ja paikallisuuden edustajina Suomenlinnassa." *Lähde: Historiatieteellinen Aikakauskirja*, 15, 5–24. Luettu 15.1.2020, <https://lahdejournal.fi/article/view/70431>.
- Nikkilä Lea-Elina ja Riitta Korhonen. 2008. "Suomatkailu ja suourheilu Suomessa." Teoksessa *Suomi – Suomaa. Soiden ja turpeen tutkimus sekä kestävä käyttö*. Toimittaneet Riitta Korhonen, Leila Korpela ja Sakari Sarkkola. Helsinki: Suoseura, Maahenki.
- Pirtola, Papu Marjatta. 2004. "Peat textiles and bog art." In *Wise Use of Peatlands*, ed. Juhani Päivänen, 573-578. Proceedings of the 12th International Peat Congress.
- Ratcliffe, Eleanor ja Korpela, Kalevi. 2017. "Time- and Self-Related Memories Predict Restorative Perceptions of Favorite Places Via Place Identity." *Environment and Behavior*, Vol. 50(6), 690-720, https://doi.org/10.1007/978-1-4613-3539-9_4.
- Rubin, Anita. 2015. "Trendianalyysi tulevaisuudentutkimuksen menetelmänä." *Topi - tulevaisuuden tutkimuksen oppimateriaali*. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun kauppakorkeakoulu, Turun yliopisto. Luettu 15.1.2020. <https://tulevaisuus.fi/menetelmat/toimintaympariston-muutosten-tarkastelu/trendianalyysi-tulevaisuudentutkimuksen-menetelmana/>
- Tyrväinen, Liisa, Mikko Kurttila, Tuija Sievänen ja Seija Tuulentie. 2015. *Hyvinvointia metsästä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Unesco. "Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimus". Luettu 15.1.2020, <https://ich.unesco.org/en/convention>.